

PAPER DETAILS

TITLE: DIN ÖĞRETİMİ'NDE PROBLEM ÇÖZME BECERİSİ KAZANMA AMACINA ERİSİM DÜZEYİ

ÖLÇEGİ: GEÇERLİK GÜVENİLİRLİK ÇALIŞMASI

AUTHORS: Yasin YIGIT

PAGES: 347-371

ORIGINAL PDF URL: <https://dergipark.org.tr/tr/download/article-file/519283>

**DİN ÖĞRETİMİNDE PROBLEM ÇÖZME BECERİSİ KAZANMA
AMACINA ERİŞİM DÜZEYİ ÖLÇEĞİ: GEÇERLİK
GÜVENİLİRLİK ÇALIŞMASI**

Yasin YİĞİT*

ÖZ

Eğitim öğretimde çağın insanının ihtiyacı olan problem çözme becerisinin geliştirilmesine büyük önem verilir. Bu çalışmanın amacı da din öğretiminde problem çözme becerisi kazanma amacına erişim düzeyini belirleyen geçerli ve güvenilir bir ölçme aracı geliştirmektir. Bu amaç doğrultusunda ölçeğe ilk olarak açımlayıcı faktör analizi uygulanmıştır. Daha sonra doğrulayıcı faktör analizi ile modelin uygunluğu test edilmiştir. Açımlayıcı faktör analizine göre ölçek, 26 madde ve 4 faktörlü yapı göstermiştir. Ölçeğin toplamda açıkladığı varyans %46.486'dır. Ölçeğin Crombach Alfa iç tutarlık katsayısı ise .89'dur. Çalışmada Sivas ili ve ilçelerinde bulunan Anadolu İmam Hatip Liseleri 11. ve 12. sınıf öğrencilerinden veri toplanmıştır. Açımlayıcı faktör analizi ve güvenilirlik analizi için 341, doğrulayıcı faktör analizi için 496 öğrenciye ulaşılmıştır. Çalışma sonucunda ortaya çıkan modelin uyum indeksleri $\chi^2/sd=1.917$, RMSEA= .043, RMR=.035, SRMR= .044, GFI= .918, AGFI= .901, CFI= .923, TLI= .915, IFI= .924 şeklindedir. Tüm faktörler istatistiksel olarak anlamlı bulunmuş, uyum indeksleri sonucunda elde edilen modelin iyi bir uyuma sahip olduğu ortaya konulmuştur.

Anahtar Kelimeler: Eğitim Öğretim, Din Öğretimi, Ölçek geliştirmek, Problem, Problem çözme becerisi

**ATTAINMENT LEVEL SCALE FOR GOAL TO GET THE PROBLEM-
SOLVING SKILL IN THE RELIGIOUS TEACHING: A STUDY OF
VALIDITY AND RELIABILITY
ABSTRACT**

It is given importance to the development of problem solving skill that the modern human needs in education-teaching. The aim of this research is to develop a valid and reliable measurement tool determining attainment level for

* Doktora Öğrencisi, Cumhuriyet Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Felsefe ve Din Bilimleri Ana Bilim Dalı, Din Eğitimi Bilim Dalı, yasin_5888@hotmail.com, ORCID ID orcid.org/0000-0002-3254-5350

Makalenin Hakemlere Gönderiliş Tarihi : 18/06/2018

Makalenin Hakemlerden Geliş Tarihi : 09/07/2018

goal to get the problem solving skill in the religious teaching. For this purpose, exploratory factor analysis applied the form of the scale firstly, and then later goodness of fit the model has been tested with confirmatory factor analysis. For the resulting data from the exploratory factor analysis; structure of scale shows 26 items and four components. Scale's overall explaining variance is 46.486 % and Cronbach Alpha internal consistency coefficient calculated as 0.89. In the research, the data have been collected from the students of 11th and 12th grades of Anatolian Imam Preacher High Schools in Sivas and its districts. It was reached to 341 students for exploratory factor analysis and reliability analysis, 496 students for confirmatory factor analysis. Fit index values of the model are $\chi^2/df = 1.917$, RMSEA=.043, RMR=.035, SRMR=.044, GFI=.918, AGFI=.901, CFI=.923, TLI=.915 and IFI= .924. All factors found a statistically significant result and the model fit indices were found to be goodness.

Keywords: Education-teaching, Religious Teaching, Scale Development, Problem, Problem Solving Skill

1. GİRİŞ

Bilimsel araştırmalarda temel amaç, güvenilir ve olabildiğince somut sonuçlar elde etmektir. Bu amaçla araştırmacıların planlı ve sistemli bir şekilde veri toplaması, toplanan verileri çözümleyip yorumlayarak değerlendirmesi, araştırma sürecini ve sonuçlarını rapor etmesi gerekir.¹ Araştırılan özelliğin gözlemlenebilir, ölçülebilir ve sayısal olarak ifade edilebilir olmasını amaçlayan nicel araştırmalarda sık sık kullanılan araçlardan biri de ölçeklerdir. Ölçek, bir veya daha çok nesnenin belli özelliklere sahip olup olmadığını ya da bu özelliklere sahip oluş derecesini gözlemleyerek sonuçların çeşitli sembollerle ifade edilmesini sağlayan ölçme araçlarına verilen addır.² Araştırmalarda doğru sonuçlar elde etmek için bir ölçme aracından beklenen, ölçülmek istenen özelliği başka özelliklerle karıştırmadan tam ve doğru bir şekilde ölçmesidir.³ Söz konusu nitelik geçerlik ve güvenilirlik kavramları ile ifade edilir. Bu nedenle ölçek geliştirmede temel amaç, geçerli ve güvenilir bir

¹ Niyazi Karasar, *Bilimsel Araştırma Yöntemi: Kavramlar İlkeler Teknikler*, 32. Basım (Ankara: Nobel Yayınları, 2017), 43

² Halil Tekin, *Eğitimde Ölçme ve Değerlendirme*, 1. Baskı (Ankara: Mars Matbaası, 1977), 15.

³ Tekin, *Eğitimde Ölçme ve Değerlendirme*, 25.

ölçme aracı üretmektir.⁴ Bu çalışma da din öğretiminde problem çözme becerisi kazanma amacına erişim düzeyini belirlemeye yönelik geçerli ve güvenilir bir ölçme aracı geliştirmeyi amaçlamaktadır.

Problem, bireyin hedefine ulaşma yolunda karşılaştığı engellere, sorun olarak algıladığı sıkıntılı durumlara denir.⁵ Her birey hayat boyu farklı sorunlarla karşılaşır. Çünkü problemler yaşamın bir parçasıdır. İnsanlar arasında bireysel farklılıklar olduğu için bir durumun sorun olarak algılanması da kişiden kişiye göre değişebilir. Örneğin bir çocuğun sorunları ile bir yetişkinin sorunları birbirinden oldukça farklıdır. Küçük bir çocuk için yemek istediği bir çikolatanın paketini açabilmek bile önemli bir sorun olarak görülebilir. Bu sorunlar bazen çözülmesi basit rutin problemlerken bazen de çözülmesi kolay olmayan karmaşık ve rutin olmayan problemlerdir. Kişi, probleme bakış açısı ve sahip olduğu yeteneklere bağlı olarak karşılaştığı sorunlardan farklı şekillerde etkilenir. Bir problemin olumsuz etkilerini bertaraf etmek için bireyin problemi fark ederek tanımlaması, probleme doğru bir şekilde yaklaşması ve problem çözme becerisine sahip olması gerekir.

Problem çözme becerisi, bireyin problem olarak algıladığı durumlarla baş etmesi için gerekli olan bilişsel, duyuşsal ve davranışsal yeteneklerin bütünüdür.⁶ Zira özellikle karmaşık sorunların çözülebilmesi için çeşitli bilgilere, üst düzey düşünme becerilerine, problem durumunda soğukkanlı ve sabırlı davranarak hareket etmeye ve psikomotor becerilere ihtiyaç duyulabilir. Araştırmacılara göre kişinin bir problemi başarılı bir şekilde atlatabilmesi için belli adımları planlı olarak takip etmeyi öğrenmesi gerekir. Morgan (2000) bu aşamaları hazırlık, kuluçka, kavrayış ya da aydınlanma, değerlendirme ve düzeltme olmak üzere dört kategoride ele almaktadır. Buna göre hazırlık aşamasında problem hakkında bilgiler toplanarak problemin tam olarak ne olduğu anlaşılmaya çalışılır. Kuluçka aşamasında etkili bir çözüm yolunun bulunması

⁴ Ezel Tavşancıl, *Tutumların Ölçülmesi ve SPSS ile Veri Analizi*, 5. Basım (Ankara: Nobel Yayınları, 2014), 152.

⁵ Çiğdem Ünal v.dğr., “İlköğretim Sosyal Bilgiler Dersinde (5. Sınıflar) Problem Çözme Yönteminin Uygulanabilirliği”, *Osmangazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi* 4/2 (Aralık 2003):3.

⁶ Sabahat Taylan, *Heppner'in Problem Çözme Envanterinin Uyarlama, Güvenilirlik ve Geçerlilik Çalışmaları* (Yüksek Lisans Tezi, Ankara Üniversitesi, 1990), 12.

beklenir. Kavrayış ya da aydınlanma aşamasında ani bir şekilde yeni ve etkili bir çözüm yolu bulunur. Son olarak değerlendirme ve düzeltme aşamasında bulunan çözüm yolunun işe yarayıp yaramadığı değerlendirilir ve eksiklikler giderilir. Çözümün işe yaramadığı durumlarda ise tekrar başa dönülür.⁷

Eğitimin hedefi bireye ihtiyacı olan bilgi ve becerilerin kazandırılması, bireyin istidat ve kabiliyetlerinin çeşitli yollarla ortaya çıkarılarak geliştirilmesi, böylece hayata hazırlanmasıdır.⁸ 1739 sayılı Milli Eğitim Temel Kanunu'na göre bireyin ihtiyacı olan becerilerin kazandırılması Türk Millî Eğitimi'nin genel amaçlarından biridir.⁹ Problem çözme becerisi de yaşam kalitesini etkileyen önemli bir ihtiyaçtır. Nitekim konu ile ilgili 14 ve 24 yaşları arasındaki katılımcılar üzerinde yapılan bir araştırmada problem çözme becerisi düşük olan bireylerin öfke, saldırganlık, stres ve intihar eğilimlerinin yüksek olduğu görülmüştür.¹⁰ Dolayısıyla bireyin yaşam boyu karşılaştığı problemleri aşarak hayatta hedeflerine ulaşabilmesi, sağlıklı, mutlu ve huzurlu olabilmesi problem çözme becerisinin eğitim yolu ile geliştirilmesi ile mümkündür.¹¹ Bu nedenle problem çözme becerisinin geliştirilmesi çağdaş eğitimin en önemli amaçlarından biridir.¹²

Eğitim öğretim yolu ile problem çözme becerisini geliştirmenin yollarından biri derslerde problem çözme yönteminin kullanılmasıdır. Aktif öğrenme yollarından biri olan problem çözme yönteminde dersin

⁷ Clifford T. Morgan, *Psikolojiye Giriş*, Trc. Hüsnü arıcı v.dğr. 14. Baskı (Ankara: Hacettepe Üniversitesi Psikoloji Bölümü Yayınları, 2000), 150.

⁸ Mevlüt Kaya-Aşkın Asan, "Dini ve Ahlaki Bilgi, Beceri ve Tutum Öğretiminin Etkili Yolları", *On Dokuz Mayıs Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi* 9 (1997): 190.

⁹ Milli Eğitim Bakanlığı, *Milli Eğitim Temel Kanunu*, (Ankara: MEB Yayınları, 1973), 5102.

¹⁰ Ayşegül Durak Batıgün-Nesrin H. Şahin, "Öfke, Dürtüsellik ve Problem Çözme Becerilerindeki Yetersizlik Gençlik İntiharlarının Habercisi Olabilir Mi?" *Türk Psikoloji Dergisi* 18/51 (2003):48.

¹¹ Seda Saracaloğlu v.dğr., "Dokuz Eylül Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü Öğrencilerinin Problem Çözme Becerileri ile Başarıları Arasındaki İlişki" *M.Ü. Atatürk Eğitim Fakültesi Eğitim Bilimleri Dergisi* 14 (2001):123.

¹² Salih Zeki Genç, "Öğretmen Adaylarının Empatik Becerileri ile Problem Çözme Becerileri" *Kuramsal Eğitim Bilim* 3/2 (2010):145.

konusu ile ilgili gerçek hayatta karşılaşılması muhtemel olan bir problem aracılığı ile öğrencilerin sorun çözme yollarını kendi deneyimlerinden yola çıkarak öğrenmelerine rehberlik edilir.¹³ Böylece sorun çözme konusunda tecrübe edinen birey daha sonra karşılaşacağı yeni problemleri çözme konusunda beceri kazanır.

Araştırmalara göre problem çözme becerisinin gelişmesi bedensel sağlık için önemli olduğu gibi ruhsal sağlık için de önemlidir.¹⁴ İnsanın ihtiyaçları sadece maddî boyuta indirgenemez. Eğitimde bireyin maddî manevî yönleri ile bütün olarak ele alınması gerekir. İnsanın manevî ihtiyaçlarının olması maddî sorunların yanı sıra manevî sorunların da varlığına kapı açar. Din, kişinin manevî ihtiyaçlarının karşılanmasına, bu ihtiyaçlardan kaynaklı sorunların çözülmesine yardımcı olmakla beraber dünyevî sorunların çözülmesine de katkı sağlayabilir. Konuyla ilgili yapılan farklı araştırmalar dinî inanç ve ibadetlerin problem durumunda tahammül gücünü artırdığını ortaya koymaktadır.¹⁵ Nitekim problem çözmede kullanılan duyuşsal bir başa çıkma stratejisi de manevî destektir.¹⁶ Bu nedenle genel eğitimde olduğu gibi din eğitiminde de problem çözme becerisinin kazandırılmasına gereken önem verilmelidir.

Milli Eğitim Bakanlığı, önemine binaen din öğretiminde günümüz insanının önemli bir gereksinimi olan problem çözme becerisini öğrencilere kazandırma amacını benimsenmektedir.¹⁷ O halde din öğretiminde amaç, sadece din ve ahlakla ilgili temel bilgileri öğrencilere aktarmak olmamalıdır. Bunun yanında din öğretiminde dinî sorunlar başta olmak üzere bireyin karşılaştığı ve gelecekte karşılaşması muhtemel sorunlarını çözme becerisini kazandırmak önemli bir hedef olarak görülmelidir. Ancak konuyla ilgili literatür incelendiğinde problem çözme

¹³ Ünal v.dğr., “İlköğretim Sosyal Bilgiler Dersinde (5. Sınıflar) Problem Çözme Yönteminin Uygulanabilirliği”, 4.

¹⁴ Timothy R. Elliott-Morgan Hurst, “Social Problem Solving and Health”, *Biennial Review of Counseling Psychology* 1/1 (Temmuz 2008): 297.

¹⁵ Hüseyin Peker, *Namağ Psikolojisi*, 4. Baskı (Ankara: Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, 2014), 87.

¹⁶ Taylan, Heppner'in Problem Çözme Envanterinin Uyarlama, Güvenirlilik ve Geçerlik Çalışmaları, 15

¹⁷ Milli Eğitim Bakanlığı, *Anadolu İmam Hatip Lisesi Meslek Dersleri Öğretim Programları*, (Ankara: MEB Yayınları, 2017), 4.

becerisinin daha çok eğitim ve psikoloji alanlarında çalışmalar yapan akademisyenler tarafından ele alındığı görülmüştür. Din eğitimi alanında ise herhangi bir müstakil çalışma ile karşılaşılmamıştır. Bu nedenle öğretim programlarında her ne kadar becerinin kazandırılmasının hedeflendiği ifade edilse de incelenen 2017-2018 eğitim öğretim yılında okutulan ders kitaplarında alt yapı eksikliğinden kaynaklı boşluk göze çarpmaktadır. Geliştirilen ölçeğin alandaki bu boşluğu doldurmaya katkısı olacağı, konu hakkında araştırma yapmak isteyenlere yardımcı olacağı düşünülmektedir.

2. YÖNTEM

2.1. Çalışma Grubu

Çalışmaya 2017-2018 eğitim öğretim yılında 2. dönemde Sivas İli'nde bulunan Anadolu İmam Hatip Liseleri 11. ve 12. sınıf öğrencileri katılmıştır. Çalışmanın madde seçimi için yapılan pilot uygulamaya 75 öğrenci katılmıştır. Açıklayıcı faktör analizi ve güvenilirlik analizleri araştırmaya gönüllü olarak katılan 341 öğrenciden elde edilen veriler kullanılarak yapılmıştır. Son olarak 496 farklı öğrenciye ulaşılarak elde edilen verilerle açıklayıcı faktör analizi ile ortaya konulan yapıyı test etmek için doğrulayıcı faktör analizi yapılmıştır.

Ölçek geliştirmede geçerlik ve güvenilirlik analizleri yapılırken örneklem seçimine özen gösterilmesi gerekir. Örneklemin hem sayı olarak yeterli, hem de evreni temsil edici olması gerekir. Evreni iyi bir şekilde temsil eden az sayıda kişi temsili olmayan çok sayıdaki kişiden daha iyidir.¹⁸ Araştırmacıların doğru sonuçlara ulaşabilmeleri için temsili olan yeterli sayıda katılımcıya ulaşması gerekmektedir. Literatüre bakıldığında bu sayının en az 200 olması gerektiği görülmektedir.¹⁹ Katılımcı sayısının 500'den fazla olması çok iyi, 1000'den fazla olması ise mükemmel olarak kabul edilmektedir.²⁰ Bu sayının belirlenmesinde taslak ölçek formunda yer alan madde sayısı da önemlidir. SPSS programı ile

¹⁸ Niyazi Karasar, *Bilimsel Araştırma Yöntemi: Kavramlar İlkeler Teknikler*, 165-166.

¹⁹ Tavşancıl, *Tutumların Ölçülmesi ve SPSS ile Veri Analizi*, 42.

²⁰ Tavşancıl, *Tutumların Ölçülmesi ve SPSS ile Veri Analizi*, 51.

yapılacak olan analizlerde örneklem sayısının madde sayısından en az 5 kat fazla olması gerekmektedir.²¹

Çalışmada ulaşılan örneklem sayısı yukarıdaki bilgiler ışığında ele alınacak olursa açıklayıcı faktör analizi ve güvenilirlik analizi için veri toplanılan 341 katılımcının madde sayısının 5 katından daha fazla, doğrulayıcı faktör analizi için veri toplanılan 496 katılımcının madde sayısının 8 katından daha fazla olduğu, bu nedenle anlamlı sonuçlar elde edebilmek için yeterli örneklem sayısına ulaşıldığı söylenebilir.

2.2. Madde Havuzu

Madde havuzu oluşturulmadan önce problem çözme becerisi ile ilgili ulaşılan yerli ve yabancı kaynaklar incelenerek literatür taraması yapılmış, böylece konunun kavramsal çerçevesi ortaya konulmuştur. Ardından konu ile ilgili nitel veri toplamak amacıyla 10 öğrenciyle görüşme yapılmıştır. Elde edilen verilerden hareketle 88 maddelik taslak form oluşturulmuştur. Ölçekteki maddelere ilişkin katılım düzeyini ifade etmek için 5'li Likert tipi dereceleme ölçeği tercih edilmiştir.

Likert tipi ölçekler, konu ile ilgili tutum veya görüşle ilgili ifadelerin düşükten yükseğe ya da yüksekten düşüğe doğru sıralanarak katılım düzeyini belirlemek için iki aşırı uçta seçenekler verilen ölçme araçlarıdır.²² Araştırmada belirlenmek istenen şeyin katılım düzeyi olması dolayısı ile taslak ölçek formu “Kesinlikle katılmıyorum”(1), “Katılmıyorum” (2), “Fikrim yok” (3), “Katılıyorum” (4), “Tamamen katılıyorum” (5) şeklinde beşli Likert tipinde hazırlanmıştır.

2.3. Uzman Görüşü (Kapsam Geçerliği)

Hazırlanan taslak form, gerekli düzenlemeler yapıldıktan sonra 5 alan, 2 de ölçme değerlendirme uzmanının görüşüne sunulmuştur. Uzmanlardan her madde için düzeltilmeli, çıkartılmalı, olduğu gibi kalmalı gibi ölçütler çerçevesinde görüş alınmıştır. Bu süreç sonunda konuyla dolaylı olarak ilgili olan maddeler ve birbirine benzer nitelikte

²¹ Alan Bryman-Duncan Cramer, *Quantitative Data Analysis with SPSS Release 10 for Windows: a Guide for Social scientists*, (London; Philadelphia: Routledge, 2001), 263.

²² İbrahim Turan, Ümit Şimşek, Hasan Aslan, “Eğitim Araştırmalarında Likert Ölçeği ve Likert Tipi Soruların Kullanımı ve Analizi”, *Sakarya Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi* 30 (Ocak 2015):188.

olan maddeler çıkarılarak 61 maddelik yeni bir form oluşturulmuştur. Taslak form oluşturulurken maddelerin kısa, açık ve anlaşılır olmasına dikkat edilmiştir. Daha sonra 3 dil uzmanının incelemesi sonucunda pilot uygulama için hazırlanan taslak forma yapılan düzeltmeler neticesinde son şekli verilmiştir.

2.4. Faktör Analizi ve Güvenilirlik Çalışması

Bilimsel araştırmalarda doğru sonuçlara ulaşılabilmesi için kullanılan araçların ve uygulanan yöntemlerin özenle seçilmesi gerekir. Araştırmalarda kullanılan araçlardan biri de ölçeklerdir. Nicel araştırmalarda kullanılan ölçme aracından elde edilen verilerden hareketle anlamlı yorumlar yapılabilmesi, kullanılan ölçeğin geçerliğinin kanıtlanması ile mümkündür.²³ Bir ölçme aracının geçerliğini kanıtlamanın yollarından biri de faktör analizidir. Faktör analizinde amaç, aynı yapıyı ölçen değişkenlerden, daha az sayıda değişkenle tanımlanabilir ve anlamlı değişkenler elde etmektir.²⁴

Çalışmada ölçek geliştirme süreci takip edilmiştir. Bu doğrultuda öncelikle 61 maddelik taslak ölçek form 75 öğrenciye uygulanmıştır. Bu öğrencilerden elde edilen veriler üzerinde madde analizi yapılarak her bir maddenin ölçme aracının varyansına katkısı ve geçerliği belirlenmiştir. Madde analizi sonucunda düzeltilmiş madde toplam korelasyonları incelenmiş, iç güvenilirliği düşüren herhangi bir madde olmadığı için bu aşamada ölçekten madde çıkarılmamıştır. Daha sonra aynı taslak form yapı geçerliğini sağlamak amacıyla 341 öğrenciye uygulanarak açımlayıcı faktör analizi yapılmıştır. Bu aşamada maddeler, binişiklik ve faktör yük değerlerinin kabul düzeyinde olup olmaması bakımından değerlendirilerek 35 maddenin çıkarılmasına karar verilmiştir. Daha sonra faktör geçerliği sağlanan ölçeğin güvenilirliğini test etmek için Cronbach Alpha iç tutarlılık katsayısı hesaplanmıştır. Son olarak açımlayıcı faktör analizi ile ortaya konan yapının uygunluğunu test etmek amacıyla 496 öğrenciye daha ulaşılarak doğrulayıcı faktör analizi yapılmıştır. Çalışmada

²³ John W. Creswel, *Araştırma Deseni: Nitel, Nicel ve Karma Yöntem Yaklaşımları*, Trc. Ed. Selçuk Beşir Demir, 3. Baskı (Ankara: Eğiten Kitap Yayınları, 2017), 160.

²⁴ Şener Büyüköztürk, “Faktör Analizi: Temel Kavramlar ve Ölçek Geliştirmede Kullanımı”, *Kuram ve Uygulamada Eğitim Yönetimi* 32 (Güz 2002):470.

açımlayıcı faktör analizi (AFA) SPSS 23 programı, doğrulayıcı faktör analizi (DFA) ise AMOS 23 programı kullanılarak yapılmıştır.

2.5. Faktörlerin Adlandırılması

Araştırmada açımlayıcı faktör analizi sonucunda dört faktörlü bir yapı ortaya çıkmıştır. Bu faktörlerin içerdiği maddelerden her biri ayrı ayrı incelenmiş, maddelerdeki ifadelerden hareketle her boyut için içerdiği maddeleri kapsayacak şekilde uygun bir başlık belirlenmiştir. Başlıklar belirlenirken konunun kavramsal çerçevesi ve uzman görüşleri de dikkate alınmıştır.

3. BULGULAR VE YORUM

3.1. Madde Analizi

Öğrencilerin din öğretiminde problem çözme becerisi kazanma amacına erişim düzeyini belirlemek amacıyla hazırlanan 61 maddelik taslak form 75 öğrenciye uygulanmıştır. Daha sonra taslak formda yer alan her bir maddenin ayırt edicilik gücünü ve toplam puanı yordama gücünü belirlemek amacıyla düzeltilmiş madde toplam korelasyonu hesaplanmıştır. Düzeltilmiş madde toplam korelasyonu bulguları, her maddenin ayrı ayrı toplam puanla korelasyonunu gösterir.²⁵ Bir maddenin düzeltilmiş madde toplam korelasyonunun .20'den daha düşük olması o maddenin iç güvenilirliği düşürdüğü anlamına gelir.²⁶ Madde analizi sonucunda taslak formda yer alan 61 maddenin düzeltilmiş madde toplam korelasyon katsayılarının .30 ile .67 arasında olduğu görülmüştür. Taslak formdaki maddelerin tamamı .20 değerinin üstünde olduğu için bu aşamada herhangi bir madde çıkarılmamıştır.

3.2. Verilerin Faktör Analizi İçin Uygunluğunun Değerlendirilmesi

Ölçeğin yapı geçerliğini sağlamak için yapılan açımlayıcı faktör analizinden önce örneklemin yeterliği ve faktör analizine uygunluğunu belirlemek amacıyla Kaiser-Meyer-Olkin (KMO) değeri ve Bartlett

²⁵ Hüner Şencan, *Sosyal ve Davranışsal Ölçümlerde Güvenilirlik ve Geçerlilik*, 1. Baskı, (Ankara: Seçkin Yayınları, 2005), 242.

²⁶ Şener Büyüköztürk, *Sosyal Bilimler İçin Veri Analizi El Kitabı: İstatistik, Araştırma Deseni, SPSS Uygulamaları ve Yorum*, (Ankara: Pegem Akademi Yayıncılık, 2002), 118.

küresellik testi incelenmiştir. KMO değeri örnekleme yeterliğini gösterir. Bu değer en az .50 olmalıdır. KMO değerinin .80 ve yukarı olması örneklem sayısının mükemmel olduğunu gösterir.²⁷ Bartlett küresellik testi ise değişkenler arası yeterli ilişkinin olup olmadığını gösterir. Bartlett küresellik testi p değerinin ise $\leq .05$ olması gerekir.²⁸

Tablo I: Ölçeğin Faktör Analizine Uygunluğuna İlişkin Veriler

Kaiser-Meyer-Olkin Measure of Sampling Adequacy.		,903
Bartlett's Test of Sphericity	Approx. Chi-Square	2640,755
	df	325
	Sig.	,000

Ölçeğin faktör analizine uygunluğuna ilişkin veriler incelendiğinde KMO değerinin .903 olduğu için örneklem büyüklüğünün mükemmel olduğu, Bartlett küresellik testi sonuçlarının ($p=.000$) ise anlamlı olduğu görülmüştür.

3.3. Açıklayıcı Faktör Analizi

Geçerlik, ölçülmek istenen şeyi başka şeylerle karıştırmadan ölçmeye denilmektedir.²⁹ Bir ölçme aracının geçerliğinin kanıtlanması için ilişkili olduğu yapının ortaya konulması gerekir.³⁰ Yapı geçerliğini anlamının yollarından biri olan faktör analizi ile ölçeğin kavramsal boyutları ve bu boyutların tasarlanana uyup uymadığı incelenir. Bu amaçla ölçekte bulunan maddeler, aralarındaki ilişkiye göre gruplandırılır.³¹

“Din Öğretiminde Problem Çözme Becerisi Kazanma Amacına Erişim Düzeyi Ölçeği”nin faktör desenini ortaya koymak için SPSS 23 programı kullanılarak faktör sayısı dört olacak şekilde temel bileşenler analizine alınmış ve döndürme yöntemi olarak ise promax (25)

²⁷ Beril Durmuş v.dğr., *Sosyal Bilimlerde SPSS’le Veri Analizi*, 6. Baskı (İstanbul: Beta Yayınları, 2016), 80.

²⁸ Durmuş v.dğr., *Sosyal Bilimlerde SPSS’le Veri Analizi*, 79.

²⁹ Karasar, *Bilimsel Araştırma Yöntemi: Kavramlar İlkeler Teknikler*, 194.

³⁰ Tavşancıl, *Tutumların Ölçülmesi ve SPSS ile Veri Analizi*, 45.

³¹ Karasar, *Bilimsel Araştırma Yöntemi: Kavramlar İlkeler Teknikler*, 196.

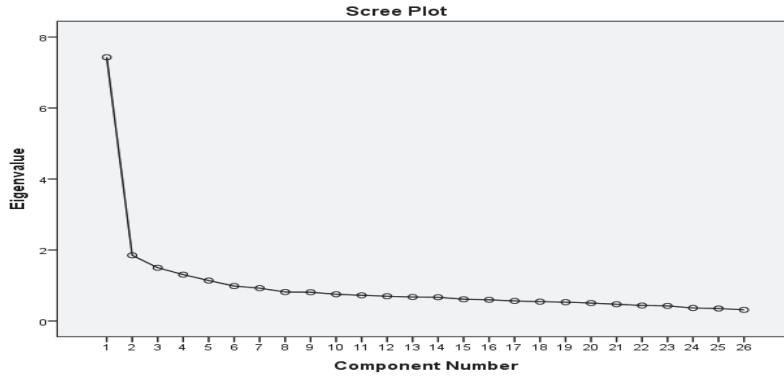
seçilmiştir. Analiz sonucunda elde edilen ölçeğin faktör yapıları Tablo II'de görülmektedir.

Tablo II: Ölçeğin Faktör Yapıları

Faktör	Öz Değer	Varyans Yüzdesi	Toplam Varyans Yüzdesi
Faktör 1	7,430	28,578	28,578
Faktör 2	1,850	7,115	35,693
Faktör 3	1,500	5,768	41,460
Faktör 4	1,307	5,025	46,486

Bir ölçekte öz değerin 1'den büyük olması ölçeğin faktör sayısını ifade etmektedir.³² Sosyal bilimlerde kabul edilebilir toplam varyans yüzdesi ise en az %40'tır.³³ Ölçeğin faktör yapıları incelendiğinde 1'den büyük öz değere sahip olan dört faktörün bulunduğu görülmektedir. Ayrıca açımlayıcı faktör analizi sonucunda 26 madde için öz değeri 1'in üzerinde olan dört bileşenden birincisinin toplam varyansın %28,578'ini, ikincisinin %7,115'ini, üçüncüsünün %5,768'ini, dördüncüsünün %5,025'ini açıkladığı, toplam varyansa ise %46,486 katkı sağladığı görülmektedir. Ölçeğin faktör yapısı dağılım çizelgesi ise şekil 1'de görülmektedir.

Şekil 1. Faktör Yapısı Dağılım Çizelgesi

³² Büyüköztürk, "Faktör Analizi: Temel Kavramlar ve Ölçek Geliştirmede Kullanımı", 479.

³³ Tavşancıl, *Tutumların Ölçülmesi ve SPSS ile Veri Analizi*, 48.

Tablo III: Ölçeğin Faktör Yapısı, Faktör Yükleri ve Madde Toplam Korelasyonları

Madde No	Kişisel Problem Çözme Becerileri	Toplumsal Sorunlara Duyarlı Olma	Dinî Başa Çıkma	Dinî Sorunları Çözme	Madde Toplam Korelasyonu
M46	,704				,633
M50	,699				,509
M53	,678				,558
M34	,651				,620
M39	,618				,624
M55	,616				,549
M49	,559				,604
M19	,547				,488
M22	,547				,532
M23	,541				,519
M32	,489				,543
M38	,484				,613
M28	,440				,558
M43		,667			,465
M45		,619			,467
M59		,613			,556
M51		,585			,558
M33		,551			,500
M36			,667		,466
M3			,634		,408
M42			,606		,436
M48			,517		,561
M2			,478		,479
M11				,698	,498
M8				,665	,539
M4				,664	,502

Tablo III'te ölçeğin faktör yapısı, açımlayıcı faktör analizi bulguları ve madde toplam korelasyonları görülmektedir.

Ölçekte faktör ağırlığının yüksek olması maddenin ilgili olduğu faktörü açıklama gücünü artırır.³⁴ Bir maddenin faktör yükünün en az .30 olması gerekir. Ancak araştırmacılar genel olarak faktör yükü için alt kesme noktası olarak .40 değerini temel almaktadır.³⁵ Ayrıca faktör yükleri arasında .10'dan daha düşük bir farkın olması binişiklik ölçütü olarak kabul edilmektedir.³⁶ Korelasyon değerlerinin ise .30 ile .90 değerleri arasında olması gerekir.³⁷ Çalışmada 35 madde çıkarılırken bu ölçütlere dikkat edilmiş, alt kesme noktası olarak .40 değeri dikkate alınmıştır. Ölçeğin faktör yapısı, açımlayıcı faktör analizi bulguları ve madde toplam korelasyonları incelendiğinde ölçekteki maddelerin ölçülmek istenen özelliği ayırt etme açısından yeterli olduğu görülmektedir.

Aşağıdaki tabloda ise ölçeğin alt boyutları arasındaki korelasyon değerleri görülmektedir.

Tablo IV: Ölçeğin Alt Boyutları Arasındaki Korelasyonlar

	1	2	3	4
1.	1			
2.	,505**	1		
3.	,465**	,470**	1	
4.	,474**	,437**	,424**	1

**p<0.01

Akbulut (2010), alt ölçekler arasındaki korelasyon kat sayısının .90 ve üzerinde olması durumunda çoklu bağlantı probleminin ortaya çıktığını ifade etmektedir. Ölçeğin alt boyutları arasındaki korelasyonlar incelendiğinde

³⁴ Durmuş v.dğr., *Sosyal Bilimlerde SPSS'le Veri Analizi*, 87.

³⁵ Şencan, *Sosyal ve Davranışsal Ölçümlerde Güvenilirlik ve Geçerlilik*, 390.

³⁶ Tavşancıl, *Tutumların Ölçülmesi ve SPSS ile Veri Analizi*, 50.

³⁷ Yadiğar Polat, *Faktör Analizi Yöntemlerinin Karşılaştırmalı Olarak İncelenmesi ve Hayvancılık Denemesine Uygulanışı*, (Doktora Tezi, Çukurova Üniversitesi, 2012), 92.

çoklu bağlantı probleminin olmadığı ve ölçeğin alt boyutları arasında anlamlı ilişkiler olduğu görülmektedir.

3.4. Güvenirliliğe İlişkin Bulgular

Ölçme aracının duyarlı, tutarlı ve kararlı sonuçlar verebilme gücüne güvenilirlik denir.³⁸ Aynı zamanda güvenilirlik, ölçme aracının hatalardan arınık olması anlamına da gelir.³⁹ Likert tipi bir ölçekte ölçeğin güvenilirliği genel olarak Cronbach Alfa katsayısının hesaplanması ile tespit edilir.⁴⁰ Cronbach Alfa katsayısı .40'ın altında ise ölçeğin güvenilir olmadığı, .40 ile .60 arasında ise ölçeğin güvenilirliğinin düşük olduğu, .60 ile .80 arasında ise ölçeğin oldukça güvenilir olduğu .80 ile 1.00 arasında ise ölçeğin yüksek derecede güvenilir olduğu anlamına gelir.⁴¹ Aşağıdaki tabloda din öğretiminde problem çözme becerisi kazanma amacına erişim düzeyi ölçeği ve ölçeğin alt boyutlarının Cronbach Alfa katsayıları görülmektedir.

Tablo V: Ölçeğin Alt Boyutları ve Cronbach Alfa Katsayıları

Alt boyutlar	Cronbach Alfa
Kişisel problem çözme becerileri	.86
Toplumsal sorunlara duyarlı olma	.72
Dini başa çıkma	.67
Dini problemleri çözme	.69
Toplam	.89

Ölçeğin Cronbach Alfa Katsayıları daha önce ele alınan ölçütlere göre yorumlandığında ölçeğin tamamının ve ilk iki faktörün yüksek derecede güvenilir, üçüncü ve dördüncü faktörün ise oldukça güvenilir olduğu sonucuna ulaşılmaktadır.

³⁸ Tavşancıl, *Tutumların Ölçülmesi ve SPSS ile Veri Analizi*, 152.

³⁹ Tekin, *Eğitimde Ölçme ve Değerlendirme*, 39.

⁴⁰ Robert M. Thorndike v.dğr., *Measurement and Evaluation in Psychology and Education, 5th Edition* (New York: Macmillan Publishing Company, 1991), 318.

⁴¹ Polat, *Faktör Analizi Yöntemlerinin Karşılaştırmalı Olarak İncelenmesi ve Hayvancılık Denemesine Uygulanışı*, 82.

3.5. Doğrulamalı Faktör Analizi

Doğrulamalı faktör analizi, ölçek geliştirirken ölçeğin geçerliğini kanıtlamak için başvurulan yöntemlerden biridir. Açıklayıcı faktör analizinde amaç, ölçeğin yapısını ortaya koymak iken doğrulamalı faktör analizinde ise amaç, bu yapının doğruluğunun çeşitli ölçütlerden hareket edilerek test edilmesidir.⁴² Bu amaç doğrultusunda doğrulamalı faktör analizinde modelin teoriyle uyumlu olup olmadığının test edilmesi için uyum indeksi sonuçları, t değerleri (C.R.) ve faktör yükleri incelenir.⁴³ Modelin teoriyle uyumlu olduğuna karar verilmesi için uyum indeksi sonuçlarının genel olarak kabul edilebilir seviyede olması gerekir. Uyum iyiliği ölçütleri⁴⁴ ve geliştirilen ölçeğin uyum iyiliği sonuçları şu şekildedir:

Tablo VI: Uyum İyiliği Ölçütleri ve DFA'dan Elde Edilen Uyum İndeksi Sonuçları

	Mükemmel Uyum Ölçütü	Kabul Edilebilir Uyum Ölçütü	Araştırma Bulgusu	Sonuç
X ² /df	0-2	2-3	1,917	Mükemmel uyum
RMSEA	≤.05	≤.08	,043	Mükemmel uyum
RMR	≤.05	≤.08	,035	Mükemmel uyum
SRMR	≤.05	≤.08	,044	Mükemmel uyum
CFI	≥.95	≥.90	,923	Kabul edilebilir uyum
TLI	≥.95	≥.90	,915	Kabul edilebilir uyum
IFI	≥.95	≥.90	,924	Kabul edilebilir uyum
GFI	≥.90	≥.85	,918	Mükemmel uyum
AGFI	≥.90	≥.85	,901	Mükemmel uyum

⁴² Nuran Bayram, *Yapısal Eşitlik Modellemesine Giriş Amos Uygulamaları*, 3. Baskı (Bursa: Ezgi Kitabevi, 2016), 42.

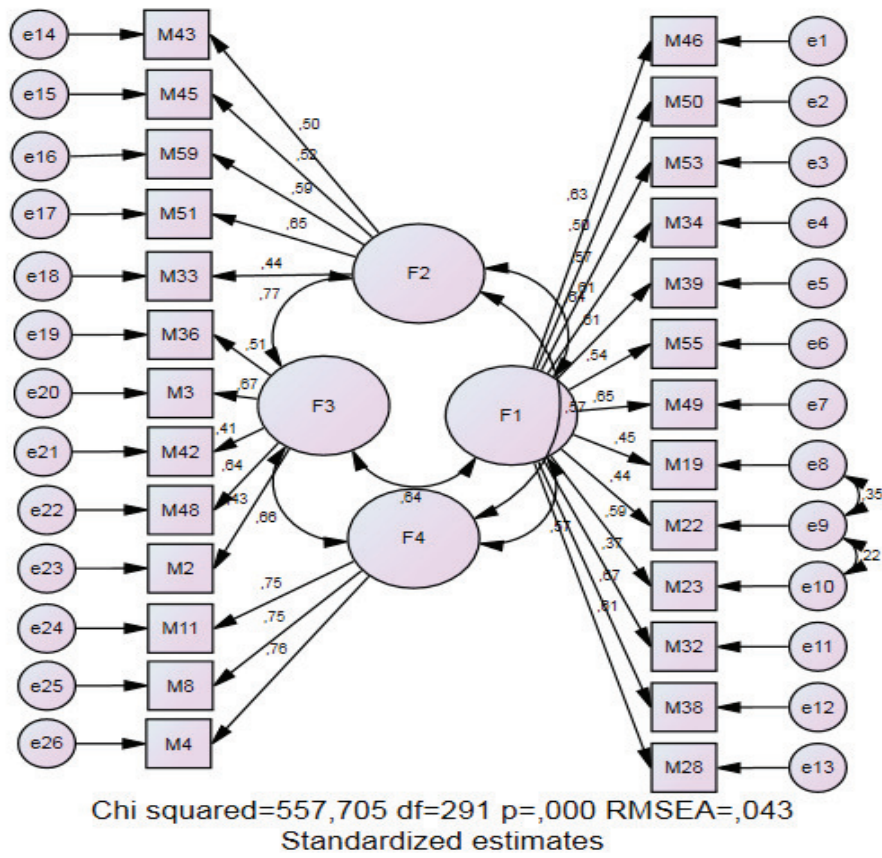
⁴³ Cantürk Çapık, “Geçerlik ve Güvenirlik Çalışmalarında Doğrulamalı Faktör Analizinin Kullanımı”, *Anadolu Hemşirelik ve Sağlık Bilimleri Dergisi* 17/3 (Ocak 2014):203.

⁴⁴ Karin Schermelleh-Engel v.dğr., “Evaluating the Fit of Structural Equation Models: Tests of Significance and Descriptive Goodness-of-Fit Measures”, *Methods of Psychological Research Online* 8/2 (May 2003):52.

Ünal Erkorkmaz v.dğr., “Doğrulamalı Faktör Analizi ve Uyum İndeksleri”, *Türkiye Klinikleri J Med Sci* 33/1 (2013): 220.

Uyum iyiliği ölçütleri ve DFA'dan elde edilen uyum indeksi sonuçları incelendiğinde modelin uyum indeksi sonuçlarının kabul edilebilir seviyede olduğu görülmektedir. C.R. değerlerinin ise 4.413 ile 15.413 arasında değiştiği görülmüştür. C.R. değerinin 1.96'nın üzerinde olmasından modelin 0.05, 2.56'nın üzerinde olmasından ise 0.01 düzeyinde anlamlı olduğu sonucu çıkarılır.⁴⁵ Bu sonuçlardan hareketle tüm parametrelerin istatistiksel olarak anlamlı olduğu söylenebilir. Modelin 1. düzey DFA sonuçları şu şekildedir:

Şekil II: Ölçeğin Birinci Düzey DFA Sonuçları

⁴⁵ Bayram, *Yapısal Eşitlik Modellemesine Giriş Amos Uygulamaları*, 113.

Ölçeğin birinci düzey DFA sonuçları incelendiğinde 26 madde ve 4 alt boyuttan oluşan ölçeğin uyum indekslerinin anlamlı olduğu görülmektedir. Ölçek maddelerinin faktör yük değerleri ise .37 ile .76 arasında değişmektedir. Harrington (2009)'un aktardığına göre faktör yüklerinin en az .30 olması gerekir. Faktör yükleri .32 ise zayıf, .45 ise kabul edilebilir, .55 ise iyi, .63 ise çok iyi .71 ve üzeri ise mükemmel olarak kabul edilir.

3.6. Geliştirilen Ölçeğin Puan Dağılımı

Ölçek 5'li Likert tipinde hazırlanmıştır. Ölçekte 26 madde bulunduğu için ölçekten toplamda alınabilecek en yüksek puan 130'dur. Ölçeğin birinci faktörü 13 maddeden oluştuğu için bu faktörden alınabilecek en yüksek puan 65, ikinci faktörü 5 maddeden oluştuğu için bu faktörden alınabilecek en yüksek puan 25, üçüncü faktörü 5 maddeden oluştuğu için bu faktörden alınabilecek en yüksek puan 25, dördüncü faktörü 3 maddeden oluştuğu için bu faktörden alınabilecek en yüksek puan ise 15'tir. Ölçekten alınan puanın yüksek olması katılımcının din öğretiminde problem çözme becerisi kazanma amacına erişim düzeyinin yüksek olması anlamına gelmektedir.

Tartışma ve Sonuç

Çağdaş eğitimde bireyin bilişsel, duyuşsal ve davranışsal olarak en iyi şekilde yetiştirilmesi hedeflenir.⁴⁶ Bu bağlamda eğitim öğretimde her bireyin bireysel farklılıkları da göz önünde bulundurularak çeşitli bilgi ve becerilerle donatılması nitelikli bir yaşam için elzem olan bir ihtiyaç olarak görülür. Şüphesiz bu becerilerin en önemlilerinden biri de problem çözme becerisidir. Problem çözme becerisinin geliştirilmesinde eğitim öğretim önemli bir role sahiptir. Milli Eğitim Bakanlığı, önemine binaen değişen şartlardan ve Milli Eğitim Temel Kanunu'ndan hareketle öğrencileri problem çözme becerisine sahip bireyler olarak hayata

⁴⁶ Eda Gürten, "Probleme Dayalı Öğrenmenin Öğrenme Ürünlerine Problem Çözme Becerisine, Öz-Yeterlik Algı Düzeyine Etkisi" *Hacettepe Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi* 40 (2011):221.

hazırlamayı hedeflemektedir. Aynı amaç genel eğitimin bir parçası olduğu için din öğretiminde de benimsenmektedir.⁴⁷

Örgün öğretimde ilkokul 4. sınıftan itibaren zorunlu olan DKAB dersleri, ortaokul ve liselerde seçmeli olarak yer alan Temel Dini Bilgiler, Peygamberimizin Hayatı, Kur'an-ı Kerim dersleri ve Anadolu İmam Hatip Lisesi Meslek Dersleri'nin 2017-2018 eğitim öğretim yılı öğretim programları incelendiğinde öğrencilere problem çözme becerisi kazandırmanın temel amaç olduğu görülmektedir.⁴⁸ Ancak alan yazında din eğitimi alanında konu ile ilgili yeterli akademik çalışma bulunmamakta ve bu alt yapı eksikliği öğretim programları ve ders kitaplarına da yansımaktadır. Geliştirilen ölçeğin ilgili akademik çalışmalarda kullanılarak alandaki bu boşluğu doldurmaya katkı sağlayacağı düşünülmektedir.

Ölçek geliştirme sürecinde belli adımlar planlı olarak takip edilmiştir. Bu süreç sonucunda 26 madde ve 4 boyuttan oluşan “Din Öğretiminde Problem Çözme Becerisi Kazanma Amacına Erişim Düzeyi Ölçeği” geliştirilmiştir. Ölçeğin madde sayısı ölçekte bulunması gereken ideal madde sayısına uygundur. Bu sayının 20 civarında olması gerektiği kabul edilmektedir.⁴⁹ Ölçeğin 46, 50, 53, 34, 39, 55, 49, 19, 22, 23, 32, 38 ve 28 numaralı maddeleri birinci alt boyutta toplanırken 43, 45, 59, 51 ve 33 numaralı maddeleri ikinci alt boyutta; 36, 3, 42, 48 ve 2 numaralı maddeleri üçüncü alt boyutta; 11, 8 ve 4 numaralı maddeleri ise dördüncü alt boyutta toplanmıştır. Ölçeğin alt boyutları ile birlikte açıkladığı toplam varyans %46,486'dır.

Ölçeğin alt boyutları incelendiğinde birinci alt boyutta toplanan maddelerin genel olarak kişisel problem çözme becerileri ile ilgili olduğu görülmüş, bu nedenle alan uzmanlarına da danışılarak bu boyuta “Kişisel Problem Çözme Becerileri” adı verilmiştir. Bu ismin alan yazına da uygun olduğu görülmüştür. Nitekim problem çözme bilişsel, duyuşsal ve

⁴⁷ Millî Eğitim Bakanlığı, *Anadolu İmam Hatip Lisesi Meslek Dersleri Öğretim Programları*, 4.

⁴⁸ Bkz. 2017-2018 eğitim öğretim yılı ilgili öğretim programları

⁴⁹ Tavşancıl, *Tutumların Ölçülmesi ve SPSS ile Veri Analizi*, 151.

davranışsal açıdan farklı yetenekleri kapsayan karmaşık bir beceridir.⁵⁰ Bu boyutun açıkladığı varyans %28,578'dir.

Ölçeğin ikinci alt boyutunda toplanan maddeler genel olarak toplumsal sorunlara çözüm bulma ile ilgilidir. Bu nedenle ikinci alt boyuta "Toplumsal Problemlere Duyarlı Olma" adı verilmiştir. Konu ile ilgili olarak MEB'in 2017-2018 eğitim-öğretim yılı öğretim programlarının problem çözme becerisi kazandırma ile ilgili bölümü incelendiğinde toplumsal sorunlara duyarlı bireylerin yetiştirilmesinin de bu başlık altında yer aldığı görülmüştür.⁵¹ Bu boyutun açıkladığı varyans %7.115'tir.

Ölçeğin üçüncü alt boyutunda toplanan maddelerin genel olarak dinin problem çözme ile ilgili tutum ve davranışlara etkisiyle ilgili olduğu görülmüş, bu nedenle üçüncü alt boyuta "Dinî Başa Çıkma" adı verilmiştir. Dinî başa çıkma, duyuşsal problem çözme stratejilerinden biridir. Nitekim probleme bakış açısı sorun çözümünde önemli bir etkindir. Dinî inançlar bireyin sorunları imtihan olarak görmesini, bu nedenle sorunların hayatın parçası olduğunu düşünmesini sağlayabilir. Ayrıca İslam'ın Müslümanlara tavsiye ettiği sabır, şükür, tevekkül, cihad (mücadele) gibi tutum ve davranışların problem çözme açısından önemli olduğu söylenebilir. Bu boyutun açıkladığı varyans %5.768'dir.

Ölçeğin dördüncü alt boyutunda toplanan maddeler incelendiğinde maddelerin genel olarak dini sorunların çözümü ile ilgili olduğu görülmüştür. Bu nedenle dördüncü alt boyuta "Dinî Sorunları Çözme" adı verilmiştir. Birey yaşamı boyunca inanç, ibadet ve ahlakla ilgili çeşitli soru ya da sorunlarla karşılaşabilmektedir. Bu soru ya da sorunlarını çözebilmesi bireyin dinî yaşantısı için önem arz etmektedir. Bu nedenle din öğretiminde öncelikle dinî soru ya da sorunlara kendi başına çözüm bulabilen bireyler yetiştirilmesi gerekir. Bu boyutun açıkladığı varyans %5.025'tir.

⁵⁰ Taylan, Heppner'in Problem Çözme Envanterinin Uyarlama, Güvenirlik ve Geçerlik Çalışmaları, 12

⁵¹ Millî Eğitim Bakanlığı, *Anadolu İmam Hatip Lisesi Meslek Dersleri Öğretim Programları*, 14.

Sonuç olarak ölçek geliştirme sürecinde yapılan açımlayıcı faktör analizi, güvenirlik ve doğrulayıcı faktör analizi çalışmaları incelendiğinde geçerli ve güvenilir bir ölçme aracı geliştirildiği görülmektedir.

KAYNAKÇA

- Akbulut, Yavuz. *Sosyal bilimlerde SPSS uygulamaları*. İstanbul: İdeal Kültür Yayıncılık, 2010.
- Bayram, Nuran. *Yapısal Eşitlik Modellemesine Giriş Amos Uygulamaları*. Bursa: Ezgi Kitabevi, 2016.
- Bryman, Alan-Cramer, Duncan. *Quantitative Data Analysis with SPSS Release 10 for Windows: a Guide for Social scientists*. Philadelphia: Routledge, 2001.
- Büyüköztürk, Şener. “Faktör Analizi: Temel Kavramlar ve Ölçek Gelistirmede Kullanımı”. *Kuram ve Uygulamada Eğitim Yönetimi* 32 (Güz 2002):470-483.
- Büyüköztürk, Şener. *Sosyal Bilimleri İçin Veri Analizi El Kitabı: İstatistik, Araştırma Deseni, Spss Uygulamaları ve Yorum*. Ankara: Pegem Akademi Yayıncılık, 2002.
- Creswel, John W. *Araştırma Deseni: Nitel, Nicel ve Karma Yöntem Yaklaşımları*. Çev. Ed. Selçuk Beşir Demir. Ankara: Eğiten Kitap Yayınları, 2017.
- Çapık, Cantürk. “Geçerlik ve Güvenirlik Çalışmalarında Doğrulayıcı Faktör Analizinin Kullanımı”. *Anadolu Hemşirelik ve Sağlık Bilimleri Dergisi* 17/3 (Ocak 2014):196-205.
- Durak Batıgün, Ayşegül- Şahin, Nesrin H. “Öfke, Dürtüsellik ve Problem Çözme Becerilerindeki Yetersizlik Gençlik İntiharlarının Habercisi Olabilir Mi?”. *Türk Psikoloji Dergisi* 18/51 (2003): 37-52.
- Durmuş, Beril-Yurtkoru, E. Serra-Çinko, Murat. *Sosyal Bilimlerde SPSS’le Veri Analizi*. İstanbul: Beta Yayınları, 2016.
- Elliott, Timothy R.- Hurst, Morgan. “Social Problem Solving and Health”. *Biennial Review of Counseling Psychology* 1/1 (Temmuz 2008): 295-309. <https://doi:10.1901/jaba.2008.1-295>
- Erkorkmaz, Ünal-Etikan, İlker-Demir, Osman-Özdamar, Kazım-Sanioğlu, S. Yavuz. “Doğrulayıcı Faktör Analizi ve Uyum İndeksleri”, *Türkiye Klinikleri J Med Sci* 33/1 (2013):210-223. <https://doi:10.5336/medsci.2011-26747>

- Genç, Salih Zeki. “Öğretmen Adaylarının Empatik Becerileri ile Problem Çözme Becerileri”. *Kuramsal Eğitim Bilim Dergisi* 3/2 (2010): 135-147.
- Gürten, Eda. “Probleme Dayalı Öğrenmenin Öğrenme Ürünlerine Problem Çözme Becerisine, Öz-Yeterlik Algı Düzeyine Etkisi” *Hacettepe Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi* 40 (2011):221-232.
- Harrington, Donna. *Confirmatory Factor Analysis*. New York: Oxford University Press, 2009.
- Karasar, Niyazi. *Bilimsel Araştırma Yöntemi: Kavramlar İlkeler Teknikler*. Ankara: Nobel Yayınları, 2017.
- Kaya, Mevlüt- Asan, Aşkın. “Dini ve Ahlaki Bilgi, Beceri ve Tutum Öğretiminin Etkili Yolları”. *On Dokuz Mayıs Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi* 9 (1997):179-191.
- Millî Eğitim Bakanlığı. *Millî Eğitim Temel Kanunu*. Ankara: MEB Yayınları, 1973.
- Millî Eğitim Bakanlığı. *Anadolu İmam Hatip Lisesi Meslek Dersleri Öğretim Programları*. Ankara: MEB Yayınları, 2017.
- Morgan, Clifford T. *Psikolojiye Giriş*. Trc. Hüsnü Arıcı v.dğr. Ankara: Hacettepe Üniversitesi Psikoloji Bölümü Yayınları. 2000.
- Peker, Hüseyin. *Namaz Psikolojisi*. Ankara: Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, 2014.
- Polat, Yadigar. *Faktör Analizi Yöntemlerinin Karşılaştırmalı Olarak İncelenmesi ve Hayvancılık Denemesine Uygulanışı*. Doktora Tezi, Çukurova Üniversitesi, 2012.
- Saracaloğlu, Seda - Serin, Oğuz - Bozkurt, Nergüz. “Dokuz Eylül Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü Öğrencilerinin Problem Çözme Becerileri ile Başarıları Arasındaki İlişki”. *M.Ü. Atatürk Eğitim Fakültesi Eğitim Bilimleri Dergisi* 14 (2001):121-134.
- Schermelleh-Engel, Karin-Moosbrugger, Helfried-Müller, Hans. “Evaluating the Fit of Structural Equation Models: Tests of Significance and Descriptive Goodness-of-Fit Measures”. *Methods of Psychological Research Online* 8/2 (May 2003):23-74.

- Şencan, Hüner. *Sosyal ve Davranışsal Ölçümlerde Güvenilirlik ve Geçerlilik*. Ankara: Seçkin Yayınları, 2005.
- Tavşancıl, Ezel. *Tutumların Ölçülmesi ve Spss ile Veri Analizi*. Ankara: Nobel Yayınları, 2014.
- Taylan, Sabahat. Heppner'in Problem Çözme Envanterinin Uyarlama, Güvenilirlik ve Geçerlik Çalışmaları. Yüksek Lisans Tezi, Ankara Üniversitesi, 1990.
- Tekin, Halil. *Eğitimde Ölçme ve Değerlendirme*. Ankara: Mars Matbaası, 1977.
- Thorndike, Robert M. - Cunningham, George.K. - Thorndike, Robert. L. - Hagen, Elizabeth. P. *Measurement and Evaluation in Psychology and Education*. New York: Macmillan Publishing Company, 1991.
- Turan, İbrahim - Şimşek, Ümit - Aslan, Hasan. "Eğitim Araştırmalarında Likert Ölçeği ve Likert Tipi Soruların Kullanımı ve Analizi". *Sakarya Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi* 30 (Ocak 2015):186-203.
- Ünal, Çiğdem - Sever, Ramazan – Yılmaz, Özlem. "İlköğretim Sosyal Bilgiler Dersinde (5. Sınıflar) Problem Çözme Yönteminin Uygulanabilirliği", *Osmangazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi* 4/2 (Aralık 2003):1-20.

EK: Din Öğretimi'nde Problem Çözme Becerisi Kazanma Amacına Erişim Düzeyi Ölçeği

Aşağıda verilen ifadeleri dersleri ile ilişkilendirerek ifadelere katılma düzeyinizi belirtiniz.						
Madde No	Problem çözme becerisi kazanmanızda din öğretiminin rolü ile ilgili tutum ve davranışlar dersleri sayesinde	Kesinlikle Katılmıyorum	Katılmıyorum	Fikrim Yok	Katılıyorum	Tamamen Katılıyorum
Kişisel Problem Çözme Becerileri						
46	Sorunların çözümü için harekete geçmeden önce ayrıntılı olarak düşünürüm.	1	2	3	4	5
50	Problemleri, ortaya çıkmadan önce tahmin ederim.	1	2	3	4	5
53	Olaylar hakkında sebep-sonuç ilişkisi kurabilirim.	1	2	3	4	5
34	Sorunların çözümü için farklı yollardan en iyisini seçerim.	1	2	3	4	5
39	Sorunları çözmek için denediğim yolların etkililiğini değerlendiririm.	1	2	3	4	5
55	Çözümü çok zor olan bir problemi parçalara ayırarak adım adım çözerim.	1	2	3	4	5
49	Sorunların çözümünde başarısız olduğumda başarısızlık nedenini düşünerek bulurum.	1	2	3	4	5
19	Karmaşık bir problemin tam olarak ne olduğunu ifade edebilirim.	1	2	3	4	5
22	Problemin çözümü için mantıklı çözüm yolları ortaya koyarım.	1	2	3	4	5
23	Sorunlarla karşılaştığımda öncelikle bu sorunların kaynağını bulmaya çalışırım.	1	2	3	4	5
32	Sorunları çözme konusunda kendime güvenirim.	1	2	3	4	5
38	Seçtiğim çözüm yolunu başarılı bir şekilde uygulayım.	1	2	3	4	5
28	Sorunları çözme konusunda kendime güvenirim.	1	2	3	4	5

Toplumsal Sorunlara Duyarlı Olma						
43	Başkalarına yaptığım iyiliklerden dolayı karşılık beklemem.	1	2	3	4	5
45	Maddî kaynakları israf etmekten kaçınırım.	1	2	3	4	5
59	Doğal çevreye zarar verici davranışlardan kaçınırım.	1	2	3	4	5
51	Her canlıya, severek iyilik yapmaya gayret ederim.	1	2	3	4	5
33	Vatanım için gerektiğinde her türlü fedakârlığı yaparım.	1	2	3	4	5
Dini Başa Çıkma						
36	İmtihan dünyasında başıma çeşitli sorunların gelmesini normal karşılarım.	1	2	3	4	5
3	Bir sorunla karşılaştığımda inancımın güç alarak sabrederim.	1	2	3	4	5
42	Haksızlığa uğradığımda dünyada hakkımı alamam da ahirette alacağım için fazla üzülmem.	1	2	3	4	5
48	Elimde olmayan nedenlerle bir sorun yaşadığımda kader inancım beni rahatlatır.	1	2	3	4	5
2	Bir sorunla karşılaştığımda kendimi çaresiz hissetmem.	1	2	3	4	5
Dini Sorunları Çözme						
11	Ahlakla ilgili yeni bir soru/sorunla karşılaştığımda çözümünü bulurum.	1	2	3	4	5
8	İbadetlerle ilgili yeni bir soru/sorunla karşılaştığımda çözümünü bulurum.	1	2	3	4	5
4	İnançla ilgili yeni bir soru/sorunla karşılaştığımda çözümünü bulurum.	1	2	3	4	5